

و فضیای بزرگی همچون خواجه عبدالله انصاری، امام فخرالدین رازی، مولانا عبدالرحمن جامی، مولانا حسین واعظ کاشفی، نوادگان پیامبر اسلام شاهزاده عبدالله و شاهزاده قاسم در این شهر زیسته و آرامگاه‌هایشان در کنار آرامگاه‌های دیگر عرفا و مشایخ بزرگ به اهمیت فرهنگی و مذهبی این خطه افزوده است.

● جنگ، جنگ، جنگ

چالش‌های زیادی پیش روی حفاظت از بناهای تاریخی در افغانستان به‌ویژه هرات قرار داشته و دارد. به علاوه آفات طبیعی، نگهداری نامناسب و نبود منابع مالی و انسانی، بیشترین آسیب‌های وارده به آثار تاریخی افغانستان و به‌ویژه هرات از آثار وقوع جنگ‌ها بر سر تصاحب قدرت، تجاوز و اشغال بیگانگان بوده است. بعضی اوقات آثار معماری بر اثر ملاحظات نظامی عمدتاً تخریب شدند که به عنوان مثال می‌توان از تخریب مجموعه «مصلی» شامل مسجد جامع، مدرسه گوهرشاد بیگم و همچنین مدرسه سلطان حسین بایقرا در سال ۱۸۸۵ میلادی نام برد. نبود آگاهی مردم از ارزش‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی بناهای تاریخی چالش دیگر است؛ مردم محلی وجود بناهای تاریخی را سبب عدم پیشرفت و دست نیافتن به زندگی مدرن شناخته و به تخریب بافت‌های تاریخی دست می‌زنند. ۲۰ سال اخیر در نتیجه توسعه غیرمعماری شهر بخش بزرگی از بافت تاریخی شهر قدیم از بین رفت و این امر موجب شد شهر قدیم هرات مشمول فهرست میراث‌های فرهنگی جهان نشود.

مرمت بناهای تاریخی هرات در بین سال‌های ۱۹۴۰ تا ۱۹۷۵ میلادی در کنار انکشاف شهری، به دست گرفته شد و بعضی بناهای تاریخی مرمت و بازسازی شدند. در ۱۹۷۶ میلادی سازمان یونسکو با همکاری دولت وقت، مرمت مجموعه مصلی و قلعه اختیارالدین را به دست گرفت. ترمیمات و استحکامات زیادی در هر دو مجموعه انجام یافت، متأسفانه با تجاوز شوروی و شروع جنگ‌های ویرانگر، فعالیت‌های یونسکو در هرات متوقف شد، پروژه‌های دولتی از رونق افتادند و در نتیجه جنگ، شهر قدیم هرات و سایر بناهای تاریخی مورد اصابت بمب و سایر سلاح‌های نظامی قرار گرفت و آسیب‌های جدی به این بناها وارد شد.

● جلب مشارکت بین‌المللی

در سال ۲۰۰۰ میلادی، فعالیت‌های مرمتی دوباره آغاز شد و از آن زمان به بعد بعضی پروژه‌ها توسط نهادهای دولتی و مؤسسه‌های بین‌المللی تا به امروز به دست گرفته شد؛ پروژه‌های بازسازی و مرمت بناهای تاریخی از طرف وزارت اطلاعات و فرهنگ در طول این سال‌ها انجام گرفت که مرمت خانقاه چشت شریف، بازسازی مقبره امیر

علیشیر نوایی، مرمت مسجد جامع کرخ، مرمت مسجد جامع زیارت‌جاه و مرمت بخشی از بقایای مدرسه سلطان حسین بایقرا از آن جمله است. وزارت شهرسازی و مسکن نیز در سال‌های اخیر پروژه مرمت مسجد جامع هرات را به دست گرفت و علاوه بر آن فرهنگیان و تاجران در راستای مرمت بناهای تاریخی به خصوص مسجد جامع بزرگ هرات نقش فعال داشته‌اند.

سازمان یونسکو با جلب کمک‌های بین‌المللی پروژه‌هایی را در مجموعه مصلی هرات شروع کرد و اقدام‌هایی در قسمت باستان‌شناسی و مستندسازی مجموعه مصلی، مرمت گنبد آرامگاه گوهرشاد بیگم، استحکام مناره کج شده در مدرسه گوهرشاد و ساخت دیوار احاطه در اطراف مدرسه سلطان حسین بایقرا انجام یافت. در حال حاضر فعالیت‌های سازمان یونسکو در هرات متوقف شده است. این پروگرام که با کمک مالی کشورهای کمک‌کننده تأمین می‌شد شامل مرمت و بازسازی مساجد تاریخی، زیارتگاه‌ها، خانه‌های مسکونی، حوض‌های سرپوشیده آب و بازارچه‌ها در شهر قدیم هرات می‌شد. همچنین در بعضی نقاط شهر قدیم، کوچه‌ها سنگفرش و بناهای تاریخی موجود در آن مستندسازی شدند. از عمده‌ترین پروژه‌ها می‌توان از مرمت مجموعه «گازرگاه» شامل زیارتگاه خواجه عبدالله انصاری، «خانه زرنگار» و «نمکدان» و همچنین «حوض چهارسو» و مرمت قلعه اختیارالدین در شهر قدیم نام برد. سال گذشته این بنیاد فعالیت خود را برای استحکام مناره کج مدرسه گوهرشاد بیگم در هرات از سر گرفت که فعالیت‌های آن در حال حاضر متوقف است.

مؤسسه مشورتی میراث فرهنگی افغان که در سال ۲۰۱۳ شروع به فعالیت کرده زیارت «شهزادگان» در کهن دژ هرات و «مقبره مولانا واعظ کاشفی» را مرمت نمود.

دفتر ریاست انسجام و هماهنگی کشور ترکیه (تیکا) فعالیت‌های خود را در عرصه حفاظت بناهای تاریخی در سال ۲۰۱۸ به دست گرفت و در این راستا مسجد امیر علیشیر نوایی در مجموعه زیارتگاه خواجه عبدالله انصاری، «خانقاه شیخ عمویه» و «مزار امام فخرالدین رازی» مرمت شد و مرمت «مزار مولانا عبدالرحمن جامی» در حال حاضر جریان دارد.

● ۱۵ سال تجربه

من نیز به عنوان یک عضو کوچک فعال در عرصه حفاظت و مرمت بناهای تاریخی در طول ۱۵ سال گذشته فرصت همکاری با نهادهای فعال در این عرصه را بدست آورده و در بیشتر فعالیت‌های مرمتی در ولایت‌های مختلف افغانستان به ویژه بناهای تاریخی هرات سهیم بودم از آن جمله می‌توان به

**چالش‌های زیادی
پیش روی حفاظت
از بناهای تاریخی در
افغانستان به‌ویژه
هرات قرار داشته و
دارد. به علاوه آفات
طبیعی، نگهداری
نامناسب و نبود
منابع مالی و انسانی،
بیشترین آسیب‌های
وارده به آثار تاریخی
افغانستان و به‌ویژه
هرات از آثار وقوع
جنگ‌ها بر سر تصاحب
قدرت، تجاوز و اشغال
بیگانگان بوده است**